

qua re testis fuerit interrogatus: ut puta, si in Actis scribatur: « Ad opportunam interrogationem respondit, » etc. sic enim libera datur via respondendi. Secundo, quando interrogans praevenit testem in responsione, quasi subtiliter ei indicando modum respondendi, aut (si ipsemet reus interrogetur) modum evadendi. Scaccia cit. quæst. 86. n. 8. et n. 40. asserens cum aliis, hoc genus suggestionis esse valde perniciosum. Farinacius d. n. 91. et 92. ubi tamen n. 89. post alios notavit, in iudicis arbitrio esse positum, quæ dicantur interrogatoria suggestiva, et quæ non.

518. *Interrogatoria suggestiva sunt prohibita, et vitanda.* — Resp. II. Interrogatoria suggestiva sunt vitanda, et in jure prohibita; teneturque iudex ab ipsis abstinere non solum quando tendunt in damnum rei, sed etiam, quando tendunt in damnum fisci. Ita Scaccia cit. quæst. 86. n. 8 et 40; Farinacius de Testibus, quæst. 79. n. 78. et communis. Idque patet ex textu aperto in l. I. § Qui questionem. ff. de Questionib. ubi dicitur: « Qui questionem habiturus est, non debet specialiter interrogare, an Lucius Titius homicidium fecerit; sed generaliter, quis id fecerit: alterum enim magis suggestentis, quam requirentis videtur, » etc.

519. *Interrogationes testium debent fieri in genere, gradatim descendendo ad magis specialia.* — Infertur proinde, quod interrogationes testium solum debeant fieri in genere: puta, utrum sciant delictum esse perpetratum, quale, a quo, et quando illud sit commissum, quo modo, quibus cooperantibus, etc. semper a generalioribus gradatim descendendo ad magis specialia. Idemque dicendum, quando testes producuntur super causis civilibus: quia in his quoque iudici abstinendum est ab interrogatoriis suggestivis, ne testes facile assentiendo deponant ea, quæ a veritate sunt aliena, nec antehac ab ipsis cogitata, cum potius assenserint suggerenti, ne forsitan displiceant, quam interroganti ex proprio responderint.

520. *Idem procedit in examine rei super crimine admissio.* — Atque hoc ipsum procedit in examine rei super crimine admissio. Nam etiam reus, quando in processu criminali interrogatur super quopiam crimine, non nisi juris ordine servato interrogari debet: ac proinde nequam per interrogationes suggestivas, juxta cit. l. I. § Qui questionem. ubi Bartolus, et alii. ff. de Question. Hinc iudex

non illico debet interrogare reum, an ipse occiderit Caium, an mœchatus sit cum Bertha, etc. sed incipiendo ab indiciis, et quidem a generalioribus, et descendendo ad particularia, quasi per circuitum, et a longe, debet formare suas interrogationes: v. g. An interfuerit, dum Caius occisus est; an sciat, quis percusserit Caium; an ipse habuerit cum eo rixas, etc. sicque paulatim descendendo ad qualitates, et circumstantias speciales, juxta quod indicia magis magisque se produnt; ac demum deveniendo ad ipsum delictum in specie. Sigism. Scaccia l. I. de Judiciis. cap. LXXXVI. n. 39; Farinacius tom. III. Praxis criminal. quæst. 83. n. 84. et seqq. citans alios; atque istud n. 97. limitans, quando indicia commissi criminis sunt manifesta: quia tunc reus potest etiam in specie interrogari de crimine.

521. *Adeo, ut confessio rei per suggestionem extortæ, sufficiat ad condemnandum.* — Quod si secus accidat, et reus per interrogatoria suggestiva deceptus crimen fateatur: tunc ejusmodi confessio per suggestionem extorta non præcedentibus signis, non sufficit ad condemnandum, omniaque inde secuta, ipso jure nulla sunt ac invalida. Scaccia d. lib. I. cap. LXXXVI. n. 7. et 40. et Farinacius cit. tom. III. quæst. 83. n. 84. allegans plures alios; et tradit novissime Ludov. de Ameno in Practica criminali, tit. XIX. § 4. n. 17. asserens, ita tenere doctores communiter; atque hoc ipsum subjungens de teste suggestivè interrogato. Nec immerito: nam « quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi, » ut dicitur, reg. 64. juris in 6. et can. Imperialis. 25. q. 2. et l. Non dubium. c. de Legib.

§ XVI.

DE PUBLICATIONE ATTESTATIONUM.

522. *Publicatio attestatumum, quid sit, qualiter fiat, et an post ipsam liceat alios testes, vel instrumenta producere? Remissive.* — Queritur I. Quid sit publicatio attestatumum, qualiter fiat, et an post ipsam liceat alios testes, vel instrumenta producere? Resp. De hoc, occasione aliarum materialiarum tunc occurrentium, ex professo jam dictum est tit. præced. § 6. a n. 148. usque ad n. 158. Ibi videatur.

523. *Publicatio attestatumum non est de substantia processus judiciarii, bene tamen de*

§ XVI. DE PUBLICATIONE ATTESTATIONUM.

ejus justitia. — Queritur I. Utrum publicatio attestatumum sit de substantia processus judiciarii? Resp. I. Publicatio attestatumum, per quam videlicet examinatione testium peracta, horum attestaciones in secreto receptæ, utraque parte præsentate (nisi aliqua rite citata contumaciter absit) a iudice publicantur, seu publice prælegantur, non est de substantia processus judiciarii, bene tamen de ejus justitia: adeoque ommissio publicationis attestatumum non vitiat processum, valetque sententia inde secuta, et transit in rem judicatam, nisi intra decennium ab ea fuerit appellatum; potest tamen pars litigans petere harum publicationem, et iudice recusante eam facere, appellare. Ita Innocentius, et Abbas in c. Cum I. et A. n. 10; Joan. Andreas ibid. n. 8. et Felinus n. 1. alique doctores de Sentent. et re judicat.; Menochius de Arbitrar. Judic. lib. I. quæst. 33. n. 1. Maranta part. IV. Speculi aurei. dist. 9. n. 22; Gailus lib. I. Practic. observat. 105. n. 5. asserens, ita communiter receptum esse, contra Accursium in l. Prolatam. c. de Sentent. et interlocut. omn. judic.; Farinacius de Testib. quæst. 75. n. 5. citans alios.

524. *Idque probatur.* — Conclusio hæc desumitur ex cit. c. Cum I. et A. 22. de Sentent. et re judicata: ubi pontifex, post interpositam ad se appellationem, novis iudicibus delegatis mandat, ut servatis servandis confirmet processum, quem alii iudices formant, sententiamque tolerant testium « depositionibus coram partibus minime publicatis, nec ostensis eisdem. » Quem textum Innocentius ibid. et Glossa marginalis, dicit esse singularem ad hoc, quod attestatumum publicatio sit de justitia, non autem de substantia processus. Accedit ratio, quia iudici semper publicatæ sunt attestaciones, seu nota acta iudicii, et partium jura; ut inquit Menochius cit. q. 33. n. 1. et 11. et Pirhing h. t. n. 202. unde cum his optime instructus sit de jure partium ex attestacionibus testium sibi cognitis, ferre sententiam poterit, lataque valebit, nisi ab ea appellatum fuerit.

525. *Attestaciones receptæ in uno iudicio, sed non publicatæ, fidem non faciunt in alio, etiam inter easdem personas.* — Queritur II. Utrum attestaciones testium receptæ, sed non publicatæ in uno iudicio, probent, seu fidem faciant in alio? Resp. I. Attestaciones receptæ in uno iudicio, sed non publicatæ, fidem non faciunt in alio iudicio, etiam inter easdem personas. Ita Felinus c. Causam quæ. il.

1. n. 13. h. t. allegans pro se Glossam, Jacob. de Aretio, et Bartolum in l. Gesta. c. de Re judicat. Menochius de Arbitrar. Judic. lib. I. q. 33. n. 7. et 8; Pirhing h. t. n. 203. et seqq.; Farinacius cit. quæst. 75. n. 10. 12. et seqq. cum aliis pluribus, contra Abbatem in cit. c. Causam quæ. 11. n. 2. et nonnullos alios, qui volunt, testes in uno iudicio receptos fidem facere in alio, quamvis non fuerint publicati. Ratio conclusionis est: quia iudex alterius iudicii non ita notam habet qualitatem testium, neque adeo potest esse instructus de jure partium, sicuti prior iudex, qui testes examinavit: unde non mirum, quod aliter de hoc, quam de illo dicatur.

526. *Idque probatur.* — Accedit textus in c. Cum causam. 37. § fin. h. t. ubi pontifex mandat, ut per novos iudices a se delegatos iidem testes, qui jam antea fuerant recepti, sed nondum publicati (parte adversa eorum depositiones non ratificante) iterato producantur, ea addita ratione: « Cum attestaciones illæ sint clausæ: » sicque totum defectum nullitatis illarum attestacionum, seu cur coram novis iudicibus datis fuerint repetendæ, refundit pontifex in defectum publicationis earum, seu quia adhuc fuerunt clausæ. Accedit textus in l. Gesta. c. de Re judicat. ubi tum demum gesta sub priore iudice censentur habere firmitatem perpetuam, quando « sunt translata in publica monumenta (hoc est, quando gesta, seu acta illa sunt in scriptis translata, facta scilicet publicatione coram eo, apud quem sit publicandi facultas, » arg. l. Publicati, c. de Testament. prout Glossa ibid. §. Gesta, explicat.) « Neque enim morte cognitoris perire debet publica fides: » id est, Acta publicata non pereunt morte iudicis, ut subjungit textus in cit. l. Gesta. juncta Glossa fin.

527. *Solvitur instantia.* — Nec obstat cap. ult. de Probat. Glossa ibid. §. Iudices, absolute dicens, quod attestaciones in uno iudicio receptæ, valent in alio, Auth. de Testibus. § Quoniam. collat. 7. cum similibus. Resp. enim, concordando jura iuribus, hujusmodi auctoritates esse intelligendas de testibus in priori iudicio receptis, simul et publicatis: alioquin enim saltem foret contra justitiam, attestacionibus nondum publicatis, simulque partibus invitis, ferre sententiam. Jura autem non intendunt aliquam injustitiam fovere, seu approbare, multo minus committendam tradere.

528. *Regula data non procedit in iudice subrogato ejusdem iudicii.* — Resp. II. Conclusio, seu regula proxime data procedit, quando sermo est de diverso iudicio, diversoque iudice: secus, in iudice subrogato ejusdem iudicii: puta, quando iudex aliquis recepit testes, et ante publicationem attestatorum sententiamque latam mortuus est, ac in locum ejus alius successit, sive subrogatus fuit. Ita Felinus in c. *Causam quæ*, il. 1, n. 1. h. t. Jason l. II. n. 21. c. *de Edendo*; Pirhing h. t. n. 204. Farinacius cit. quæst. 73. n. 21. allegans alios. Ratio est, quia successor, sive subrogatus iudex, debet iudicare ex actis, quæ coram mortuo fuerunt producta. l. *Mortuo iudice*. ff. *de Judiciis*: imo censetur veluti idem iudex cum priori l. *Proponebantur*. ff. eod. Et consequenter attestations, etiam nondum publicatæ, æque probant coram ipso, ac coram priori iudice; sicque valet sententia inde lata absque harum publicatione, nisi fuerit appellatum, juxta dicta concl. 1.

529. *Neque in iudice in causa appellationis, et revisionis.* — Atque hoc ipsum esse dicendum de iudice in causa appellationis, et revisionis, censent proxime citati auctores. Idque tum ob paritatem rationis, quia videlicet iudex ad quem succedit respectu ejusdem causæ iudici a quo; tum quia alioquin sequeretur, quod sententia lata per iudicem a quo sine publicatione attestatorum, non posset confirmari per iudicem ad quem sine nova receptione, et publicatione attestatorum: hoc autem non esse dicendum, patet ex c. *Cum I.* et A. 22. *de Sentent. et re iudicat.* de quo jam supra n. 524. dictum est.

530. *Regula illa fallit quoque in nonnullis aliis casibus. Ut fit accidente, consensu partium.* — Resp. III. Dantur ulterius nonnulli alii casus, in quibus fallit regula n. 525. data, ac testes in uno iudicio recepti, fidem faciunt in alio etiam sine publicatione suarum attestatorum. Ita Felinus loc. cit. n. 14. et seqq.; Farinacius n. 22. et seqq. et alii. Sic quippe fit accedente consensu partium: quia partibus consentientibus testes etiam non publicati, probant coram quocumque iudice, per textum in cit. c. *Cum causam*. 37. h. t.

531. *Item in aliis casibus, in quibus testes possunt examinari lite non contestata.* — Deinde testes non publicati probant inter easdem personas, ac etiam coram alio iudice, in omnibus illis casibus, in quibus testes possunt examinari lite non contestata. Jason cit. l. 2. n. 21. c. *de Edend.* id probans ex Auth. *Sed*

et si quis. c. *de Testib.* quem textum Bartolus ibid. ad hoc notat, et reputat mirabilem; Farinacius d. quæst. 74. n. 25; Pirhing h. t. 205, istud exemplificantes in testibus, senibus, valetudinariis, et hujusmodi.

532. *Et quando testes priores interim fuerunt mortui.* — Id ipsum est dicendum in casu, quo testes priores interim fuerunt mortui, vel nunc existunt in adeo remotis partibus, quod iterato produci non possint: quia tunc ipsi probant non publicati. Jason l. 2. n. 20. c. *de Edendo*; Farinacius cit. quæst. 74. n. 26. allegans alios.

533. *Tenetur pars adversa vel ratam habere priorem receptionem testium, vel pati, ut denuo testes examinentur.* — Tandem, etsi testes non publicati fidem non faciant coram alio iudice, ut dictum, nihilominus pars adversa vel debet ratam habere priorem receptionem testium, atque in eorum publicationem per alterum iudicem faciendam consentire; vel compellitur pati, ut denuo iidem, alique testes producantur, atque examinentur, c. *Cum causam*. 37. h. t.; Farinacius cit. quæst. 74. n. 28. et alii.

§ XVII.

DE EXCEPTIONIBUS CONTRA TESTES PROPONENDIS, HORUMQUE REPROBATIONE.

534. *Exceptiones, quæ testibus possunt obijci, sunt triplicis generis. Potest opponi contra personas testium.* — Quæritur I. Quotuplicis generis exceptiones possint testibus opponi, et quando proponendæ? Resp. I. Exceptiones, quæ testibus obijci possunt, sunt triplicis generis. Ita Pirhing h. t. n. 239. post Hittropium in *Process. Judic.* tit. IX, cap. VI. Idque patet inductione. *Primo* enim potest excipi contra personas testium; opponendo videlicet ipsis, quod vel omnino, vel saltem respectu talis causæ, inhabiles sint ad ferendum testimonium: et de hoc fuscè dictum fuit supra d. § 2. usque ad § 7.

535. *Potest opponi contra examen testium.* — *Secundo* potest excipi contra examen testium: opponendo videlicet, quod non sit legitime factum. Idque vel ex defectu jurisdictionis, si nimirum ab incompetente iudice testes fuerunt examinati; puta, clerici a iudice sæculari sine consensu proprii episcopi, can. *Quamquam*. 11. q. 2. Vel quia testes producti, et recepti fuerunt ante litem contestatam, seu adversa parte non citata, sive post

tertiam productionem non observata solemnitate legali, aut post jam didicita testificata, sive non jurati, aut non singillatim, sed simul plures admissi, hac hujusmodi: de quibus etiam fuscè dictum extitit supra § 13. et 15.

536. *Potest opponi contra dicta testium. Testes extra articulum deponentes, nullam fidem faciunt.* — *Tertio* potest excipi contra depositiones, seu dicta testium; ut quia deposuerunt contraria, obscura, incerta, vacillantia, non verisimilia, non congruentia facto, vel penitus falsa: aut quia deposuerunt singularia, vel non addita causa suæ scientiæ, aut saltem non idonea, et hujusmodi; de quibus pariter jam dictum est § 9. 10. et seqq. Huc accedit quando testibus obijci potest, quod dicta eorum sint impertinentia, sive data extra articulos: nam, quod testes extra articulum interrogati, seu deponentes, nullam fidem faciant, eo quod deponerent non jurati, desumitur ex c. *De testibus*; ac notat Glossa ibid. *Non jurati*. et Abbas n. 1. h. t. Jason l. *Si duo patroni*. § *Idem Julianus*. n. 26. et seqq. ff. *de Jurejurand.* Gailus lib. I. *Prætic.* observ. 95. n. 4; Pirhing h. t. n. 239. et alii.

537. *Exceptiones contra personas testium sunt opponendæ ante publicationem attestatorum, exceptis tribus casibus; et quibus?* — Resp. II. Exceptiones contra personas testium sunt opponendæ ante publicationem attestatorum: his autem publicatis regulariter non potest amplius aliquid obijci in personas testium. Ita textus in c. *Præsentium*. 31. h. t. Alioquin enim præsumptio foret, quod quis malitiose velit nunc testes reprobare, postquam vidit, seu ex publicatis attestatoribus cognovit, quod contra eum deposuerint, prout notat Abbas ibid. n. 2. Additur vero « regulariter: » fallit enim hoc in tribus casibus, qui referuntur in cit. c. *Præsentium*. h. t. et sunt sequentes. I. Si quis « cum juramento firmaverit, quod ad hoc ex malitia non procedat. » II. « Si forsitan ante publicationem id fuerit protestatus. » Et hic est casus cæteris frequentior: formam autem talis protestationis ponit Speculator tit. *de Teste*. § *de Testium Probatione*, n. 3. III. Quando « quis ostensaere poterit, quod post publicationem attestatorum primum, non autem antea « didicerit, quod obijci in personas. » Et hoc ultimum (inquit Glossa ibid. *Didicerit*) est difficile probare, nisi per juramentum.

538. *Si quis protestatus est exceptionem proponere contra personam testis, tunc testi in favorem ejus deponenti de facili non creditur.* — Ubi tamen notandum est, quod si quis ante publicationem attestatorum protestatus fuerit se velle contra personam alicujus testis exceptionem proponere, ipsumque reprobare; tunc non facile credendum sit dicto talis testis, si forsitan is in favorem protestantis deposuerit. Textus est in cit. c. *Præsentium*. h. t. ibi: « Si quid pro ipso dixerint (nempe pro protestante) de facili non credatur. » Ubi Glossa fin. et Abbas ibid. n. 12. et alii plures ly, « de facili, » exponunt pro ly, « nullo modo: » vel saltem (quod probabilius est) ut sensum faciat, « Non credatur de facili; » videlicet, sine aliis adminiculis: quod postea iudicis arbitrio relinquitur. Ratio hujus est, tum quia protestatio illa debilitat dictum testis, dum exinde oritur præsumptio contra ipsum, quod in favorem protestantis aliquid dixerit ex timore criminis, alioquin sibi ab eo obijciendi, si quid contra eum diceret; tum quia is, qui noluit dictis illorum testium fidem haberi contra se, etiam non debet habere pro se, arg. c. *Cum olim*, 19. *de Censib.* ubi quis ex eo, quod studuit impugnare, non debet beneficium consequi; cum similibus.

539. *Exceptiones contra dicta testium, et contra eorum examen, opponuntur post publicationem attestatorum.* — Resp. III. Exceptio contra dicta testium est opponenda post publicationem attestatorum: neque enim antea norunt partes, qui testes deposuerint, ac proinde, quid in eorum dictis sit reprobandum. Engel h. t. § 4. n. 52. Idemque, servata proportione, dicendum de exceptionibus contra examen testium: nam et hæc tunc primum opponi valent, quando examine illo testium producto alteri parti innotescere potuit, istud se non citata, vel alias illegitime fuisse attentatum, et factum.

540. *Exceptio contra personas testium proprie non est dilatoria, nec peremptoria. Exceptio contra testes est quasi peremptoria.* — Quæritur II. Utrum exceptio contra personas testium sit dilatoria, impediatque examen testium? Resp. I. Exceptio contra personas testium proprie non est dilatoria, nec peremptoria, sed participat de utraque. Ita Abbas d. c. *Præsentium*. n. 1. h. t.; Pirhing h. t. n. 244. Ratio est, quia imprimis ea proprie non est dilatoria: nam exceptio dilatoria differt, seu impedit processum su-